

2024-05-25

Till Umeå Tingsrätt Mark och Miljödomstolen, ärende 302-22 Rickleån

Samrådsyttrande från Svenska Kanotförbundet, Friluftslivsfrämjandet och Scouterna rörande omprövning av villkoren, Bruksfors, Sågfors och Fredriksfors kraftverk och Bjursjöns regleringsdamm.

Yttrandet är framtaget inom [Älvgruppen](#), ett samarbetsforum mellan Svenska Kanotförbundet, Friluftslivsfrämjandet och Scouterna för kanotleder i strömmande vatten.

Kontaktpersoner:

Anders Danielsson, Svenska Kanotförbundet, Älvgruppen anders.danielsson53@outlook.com, 0706675704

Sammanfattning

Vi är positiva till åtgärderna som föreslås. Vi har en del funderingar gällande genomförandet enligt de förslag till arbetsgång som finns. Det känns tveksamt att de mål som beskrivs i förhållande till paddling och rörligt friluftsliv kan nås med den föreslagna arbetsgången.

Mer detaljerade funderingar/ farhågor.

Det är en omfattande dokumentation men i den del vi är särskilt intresserade av är informationen kortfattad, svepande och luddig. Hänsyn till rörligt friluftsliv i alla dess former nämns ”i förbifarten” som exempelvis på några ställen finns en standardformulering ”Därutöver förväntas även, beroende på slutlig utformning, möjligheter för t.ex. kanoting, forspaddling öka” en annan standardformulering är ”Därutöver kommer möjligheter för t.ex. kanoting, forspaddling öka i och med att dammarna försvinner och vattnet har ett fritt flöde”.

Vår tveksamhet gäller genomförandet i praktiken, när det gäller utformningen av kommande forsar. Vi återkommer mer detaljerat men ett av få exempel där frågan berörs är i Aktbilaga 116 miljöåtgärder på sidan 7, B-004 ”I åfårens botten utläggs natursten för åstadkommande av naturlig forsmiljö”. ... Ett flertal nya fiskeplatser skapas i och med borttagande av dammen och återskapandet av en mer naturlig åfåra, vilket ger ökade möjligheter till sportfiske i tätortens närområde.

Sågfors 10.1.4 Fiske och friluftsliv *Fiskemöjligheterna kommer öka i centrala Robertsfors i och med utrivning av dammen och återskapandet av en mer naturlig åfåra. ... Befintligt stenmaterial inom nedströmsområdet omfördelas. ... Detaljerad utformning anpassas baserat på faktiskt rådande förhållanden fastslagna under genomförandet*

I bilaga 3.2 – Teknisk beskrivning Sågforsens kraftstation

7.5 Anpassning och återställning av åfåra. *Befintligt stenmaterial inom nedströmsområdet omfördelas.*

7.6 Arbetsgång punkt 14 säger *Fångdamm från moment 11 rivs/omfördelas inom området.*

Det finns liknande formuleringar i fler bilagor, men det framgår inte vad en mer naturlig forsmiljö/ åfåra innebär för den sökande.

För att beskriva det vi vill få fram kan man i bilaga 3.2 – Teknisk beskrivning Sågforsens kraftstation se på figur 7.4 på sidan 18 som visar på en troligen ursprunglig djupfåra som möjliggör paddling. Att då som i exempel från ovanstående stycken eller i bilaga 8.1.2 *Vattendraget I ns-området avses används rena rivningsmassor (betong, sten) för uppfyllande av befintliga tillloppskanaler med målet att åstadkomma en jämnare botten, sett till hela åns bredd. Den texten indikerar att man inte siktar på en tydlig djupare huvudfåra. Den farhågan styrks i bilagan om Fredriksfors står 11) Forsmiljö utformas med befintliga och anbringade stenmaterial. Vidare i 8.1.2 En forssträcka med mer naturliga/ursprungliga förhållanden bedöms kunna åstadkommas genom att befintliga djupare områden av botten (ns dammlinjen) läggs igen, och passagen förbi nuvarande dammläge avses återfå forskarakterären i den sträckning som bedöms komma att utgöra den naturliga åfåran vid normala flöden (se även Figur 7-1).*

När man sen tittar på Bilaga 3.3 – **Teknisk beskrivning Fredriksfors kraftstation Sidan 21** i Figur 8-1 blir oron än större. Där står *Skissad vy över området vid Fredriksfors efter åtgärder. Vattennivån representerar förhållanden vid flödet MQ. Vi ser att bilden illustrerar det vi kanotister kallar salt och pepparmetoden*, dvs. en slumpvis utläggning av block utan att beakta behovet av en huvudströmfåra som vid korrekt utläggning gynnar alla i, vid och på vattnet. Vi har utvecklat tankarna i bilagda dokument.

Vi noterar att under bilagan **Sågfors 7.3.4** står *På denna del av Rickleån har någon flottning ej skett utan den är helt opåverkad av de typer av flottledsrensningar som skett i många andra vattendrag i regionen. Degerman och Näslunds dokument, som finns med som bilaga, har använt just detta exempel, på en å opåverkad av flottningsrensning. Det visar på en djupfåra som slingrar sig på ett sätt som möjliggör paddling. Vår bedömning är att den även gynnar den biologiska mångfalden och fiskarna* (se Mannings formel i vårt dokument och studera gärna även ”*Fysisk restaurering av akvatiska miljöer*” skriven av Erik Degerman och Ingemar Näslund).

Forsnacke berörs på några ställen vi har valt att referera till **bilaga 3.4 – Teknisk beskrivning Bjursjöns regleringsdamm under rubriken 7.3 Anpassning och återställning av åfåra**. Även delarna som vi berört ovan gällande omfördelning av material inklusive betong återkommer i texten. Efter citaten återkommer vi med synpunkter om forsackar.

För åstadkommande av en åsträcka med god vandringsbarhet och beständighet kommer en forsacke att utformas med sträckning antydd av röda streck i Figur 7-1. I första hand används rivningsmaterial från platsen; kompletterande volymer stenmaterial körs in. Med en längd på ca 30 m erhålls en fors i utloppet med en lutning på ca 10 %. Detaljerad utformning anpassas baserat på faktiskt rådande förhållanden fastslagna under genomförandet

7.4 Arbetsgång sidan 10 punkt 5) Material i fångdamm omfördelas och används i formsområdet

8.1.2 Vattendraget Stenar och block från den utrivna fyllningsdammen läggs tillsammans med ren, sönderdelad och sorterad betong i åfåran som del forssträckan, vilken utförs med sträckning enligt principskiss i Figur 7-1, och principiell utformning enligt Figur 8-2. Stora jorddjup råder i området, bäcken är inför åtgärderna ställvis djupt nedskuren. Planerad fyllning och stenläggning kommer verka erosionskyddande.

I figur 8-2. Principskiss, forssträcka. Fyllning grus/sten/block 10-2000mm verkar utlagda utan att det skapas en djup huvudfåra vilket är som vi påtalat mycket olyckligt. Att lägga tillbaks betong i strömfåran kräver mycket stor noggrannhet så att inget stål eller armeringsjärn följer med vilket utgör en allvarlig säkerhetsrisk.

Vi anser att vid forsackar ska huvudfårens början vara synlig från uppströms positioner, och innan forsen bör möjlighet att nå land med bakvatten och anslutning till möjlig landpassage förbi forsen finnas. Se hänsyn till Forspaddling och rörligt friluftsliv sidan 25 under rubriken 5:1 eller i bilagan K1 sidan 2. I K1 finns underlag för hur man kan utforma meandrar.

Bilaga 4.3 – Miljöbedömning Fredriksfors kraftstation

7.3.2 Skyddad natur och Natura 2000

Grunden för naturreservatsbildningen för Åströmsforsen utgörs dels av att vattendraget inte är flottledsrensat dels att området har stort värde för friluftsliv och fiske. För naturreservatet Klubben lyftes värde för friluftslivet fram.

7.3.3 Riksintressen, planförhållanden och skydd

Den aktuella sträckan mellan Robertsfors och mynningen är unik genom att den inte är flottningspåverkad.

Vi anser att det är oerhört viktigt att även de strömsträckor som bildas i samband med rivning av kraftstationer och dammar utformas på ett naturligt sätt dvs. med en tydlig huvudfåra som meandrar på ett sätt så att även kanoter kan komma fram. Det underlättar även vid islossning och minskar då risken att stenar flyttas.

Om texten ”Vattendraget och ianspråkta markområden anpassas och återställs till mer naturliga förhållanden” som ofta finns i dokumenten innebär att man gör en tydlig djupfåra med en farbar led mellan block som beskrivs i våra dokument och i Degerman/Näslunds rapport känns det bra men oron för att de bilder som finns i dokumenten och delar av texten visar något helt annat gör att vi med skärpa behöver påtala detta för att det måste redas ut.

Om en tydlig farbar huvudfåra skapas så kan målen som nämns i dokumenten nedan uppfyllas om inte en huvudfåra skapas blir utfallet inte alls som det beskrivs i ansökan och dess bilagor.

Några utdrag följer;

10.1.4 Fiske och friluftsliv Fiskemöjligheterna för havsvandrande fisk som lax och havsöring kommer öka i centrala Robertsfors i och med utrivning av dammen och återskapandet av en mer naturlig åfåra. Därutöver förväntas även, beroende på slutlig utformning, möjligheter för t.ex. kanoting, forspaddling öka. Nuvarande lugnvattenmiljöer uppströms Fredriksfors och nedströms mot Sågforsen ersätts av mer strömmande vatten och därmed en annorlunda upplevelse/känsla.

10.2.4 Fiske och friluftsliv Nya fiskeplatser skapas i och med borttagande av dammen och en mer naturlig åfåra erhålls, vilket ger ökade möjligheter till sportfiske i tätortens. Därutöver kommer möjligheter för t.ex. kanoting, forspaddling öka i och med vattnet har ett fritt flöde.

Även i aktbilaga 116 miljöåtgärder på sidan 7, B-004 ”I åfårens botten utläggs natursten för åstadkommande av naturlig forsmiljö” gör att oron för att retoriken inte stämmer med praktiken.

I aktbilagan framkommer även att ”I forsområdet och slänter avses i ytan användas natursten tillsammans med **sprängsten**/krossmaterial; balans hittas mellan karaktär/utseende och förmåga att verka erosionskyddande”.

Sprängsten bör inte alls finnas i sträckor med strömmande vatten, det utgör en direkt risk för skador på material och människor.

*8.1.2 Vattendraget I ns-området avses rena rivningsmassor (betong, sten) användas för uppfyllande av befintliga inloppskanaler med målet att **åstadkomma en jämnare botten, sett till hela åns bredd.** Även övrigt förekommande material i åfåran omfördelas genom utläggning mot stränderna. Slänter utförs principiellt enligt beskrivning i avsnitt 8.1.1. Se även Figur 7-2. Även här anser vi att det är ett exempel på att tanken att skapa en huvudfåra som är djupare än omgivande vatten inte har tänkts. **En djup huvudfåra ger en variation och säkrar vattendjup vid mycket lågt vattenflöde. Den påverkar inte den totala vattenspegeln mer än marginellt, se Mannings formel.***

Vi uppskattar att

Utrivning av murar, järnvägsbro, fiskvägar mm Under torra förhållanden i åfåran ns om regleringsdammen rivs och bortforslas skibord av trä. Skibord av betong sönderdelas och hanteras likt annan rivningsbetong. Järnvägsbron rivs; trä och metall bortforslas. Det är av yttersta vikt att inga rester från skibord finns kvar och att verkligen all metall forslas bort.

Vi är övertygade att om åtgärderna görs på ett genomtänkt sätt med hänsyn tagen till den kunskap som finns idag så kan utfallet bli riktigt bra. Vi har utvecklat våra tankar i broschyren Hänsyn till forspaddling och rörligt friluftsliv samt i kortform bilaga K1 som riktar sig till i första hand utförarna.

Generellt anser vi att vid alla åtgärder är dokumentationen viktig. Det gäller före åtgärd med högupplösta drönbilder där en tänkt paddlingsbar sträcka markeras samt efter genomförda åtgärder. Det är viktigt för att kunna utvärdera utfallet och även för att dra lärdom av de insatser som genomförs.

Hänsyn till forspaddling och rörligt friluftsliv har genom ett projekt beviljat av Riksidrottsförbundet tagits fram i samarbete med Friluftsrådet och Scouterna för att få en så bred syn på de förutsättningar på rörligt friluftsliv med kanot som möjligt. Vi har även haft dialog med framstående forskare på området. De hänsyn som krävs står i samklang med de krav fiskar och vattenlevande organismer har liksom tvåbenta fiskare.

Tyvärr finns exempel på restaureringar som inte blivit bra för någon p.g.a. att hänsyn inte tagits till befintlig kunskap i tillräcklig utsträckning. Peppra och salta (*sprida mycket sten utan plan och utan tydlig strömfåra*), träd över strömfåran, överfallsdammar som skapar farliga valsar är några exempel. De kan enkelt undvikas om man redan i planeringen tar dessa hänsyn.

Vikten av en tydlig strömfåra kom fram i Dalarna och restaurering av Rotälven. Om ni tar del av Erik Degermans & Ingemar Näslunds rapport *Fysisk restaurering av akvatiska miljöer* där finns avsnitt som berör just återställning med hänsyn till rörligt friluftsliv inkluderande kanot. **På sidan 281 (figur 149) illustreras en naturlig fåra i Rickleån med en tydlig slingrande fåra i meandrar.**

Sammanfattning

Vår bedömning är att de vatten som ska restaureras är mycket lämpade för paddling. Om hänsyn tas till kanotisternas behov uppfylls även fiskarnas behov. Det finns en generell formel, ”*om ett vatten har 2,5 gånger mankhöjden på en fisk är det optimalt*” Vi pekar på att ett optimalt djup i en passage i en fors är 60 cm dvs. exempelvis en lax med mankhöjd 24 cm har samma optimala djup. I båda fallen kan naturligtvis andra djup fungera om än inte lika optimalt.

Hänsynstagande till friluftsliv och paddling bör tas genom att i görligaste mån placera stenblocken så att det vid högvatten bildas en framkomlig fåra någon meter bred. Död ved bör inte tillföras genom att fälla träd tvärs över strömmen, de skall läggas med rotklumpen på land och kronan nerströms.

Våra allmänna synpunkter är att vi anser att fortsatt framkomlighet och rimlig säkerhet för paddling konkret och explicit ska beaktas i både planering, genomförande och uppföljning

I punktform blir det;

- I högupplösta drönbilderna bör den efter restaureringen tänkta huvudfåra markeras och delges paddelklubbar och andra intressenter innan arbetena startas och därefter förmedlas till arbetsledare och maskinförare så att alla led har tillgång till samma information. Målet är att behålla eller skapa en obruten sträckning som är paddelbar.
- Efter slutfört arbete bör varje åtgärdad älvsträcka åter dokumenteras med drönare, som underlag både för projektdokumentation och för att ta fram en uppdaterad kanotledsbeskrivning.

- vid forsackar bör huvudfårans början vara synligt från uppströms positioner, och innan forsen böra möjlighet att nå land med bakvatten och anslutning till möjlig landpassage förbi forsen finnas.
- huvudfåran kan meandra med minst 20 m kurvradie i mindre vatten, längre kurvradier i större forsar .
- ingen sprängsten, huggen sten eller armeringsjärn från gamla ledarmar får läggas i vattendraget.
- Tillräckliga resurser ska avsättas för att vid behov kunna göra enklare efterarbeten såsom att flytta något enstaka block samt korrigera för misstag.

Död ved har inte berörts i dokumenten så vi hoppas att det inte finns tankar på att lägga ut träd i Rickleån. Träd utgör en potentiell dödsfara för kanotister och andra som vistas vid strömmande vatten.

Vi hoppas att ovanstående punkter beaktas i den fortsatta processen och att nämnda vattendrag kan vara till glädje för olika friluftssintressen, nu och under lång framtid.

I övrigt har vi ingenting att anföra mot det föreslagna projektet. Vi ser positivt på att naturmiljön restaureras givet att hänsyn till paddling tas vid planering och framför allt vid det praktiska genomförandet så att all fältpersonal är informerad och har kunskap om paddlingsvänlig restaurering som sammanfaller med kraven på biologisk mångfald och en naturlig forsmiljö.